

SZÍNDINAMIKAI KUTATÁSSOROZAT A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA ÉS AZ ELTE EMBER- KÖRNYEZET TRANZAKCIÓ INTÉZET EGYÜTTMŰKÖDÉSÉBEN

A kutatássorozat koncepciója

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztály megkeresése nyomán az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Ember-Környezet Tranzakció Intézete (a továbbiakban: ELTE EKT) 2021 nyarán egy környezetpszichológiai¹ színdinamikai² kutatássorozat tervezésébe kezdett, amely a BvOP egészségügyi célú és foglalkoztató helyiségei falának színezése és a fogvatartottak, illetve a személyi állomány pszichológiai állapota közötti lehetséges összefüggések feltárását tűzte ki célul. A nemzetközi szakirodalomban viszonylag szórványosan, de találunk elméleti megfontolásokat és empirikus eredményeket a börtönök környezetpszichológiai szempontú vizsgálatára³, illetve a börtönök fizikai környezete és a pszichológiai folyamatok közötti összefüggésekre vonatkozóan⁴. A kutatássorozat hazánkban kétségtelenül úttörőnek tekinthető mind a témáját, mind pedig gyakorlati jellegét illetően: eredményei nem csupán a környezetpszichológia empirikus vizsgálatokon alapuló elméleti tudásanyagának bővüléséhez járulhatnak hozzá, hanem az együttműködés céljai szerint azok nyomán konkrét javaslatok fogalmazhatók meg a büntetés-végrehajtási egészségügyi helyiségek pozitív pszichológiai folyamatokat elősegítő falszínére vonatkozóan.

Az ember-környezet tranzakciótudományra, kvantitatív módszertanra és színdinamikára alapozott kutatási dizájn – amelyet az ELTE PPK Kutatásetikai Bizottsága minden kutatási szakasz előtt jóváhagyott – egyik fontos eleme, hogy a vizsgálatsorozatban mind a személyi állomány tagjai, mind pedig a fogvatartottak részt vesznek, mégpedig úgy, hogy személyük tényleges azonosítása nem lehetséges. Ezzel is összefüggésben számos módszertani megfontolást igényelt, hogy mely – viszonylag rövid idő alatt is érvényesen

1 Dúll A. (2009) – a terület elnevezése újabban ember-környezet tranzakciótudomány. Dúll A. (2022)

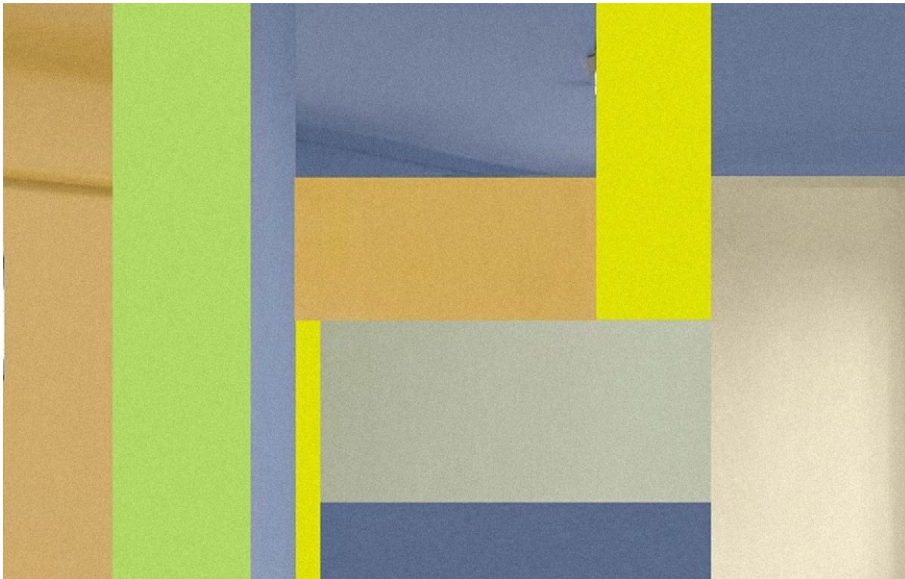
2 Nemcsics A. (2004)

3 Pl. Haney, C. (2012)

4 Fizikai/mentális egészségi fókusszal: Dyer, W. és mtsai (2021); Engstrom, K. V., Van Ginneken, E. F. (2022); színek kapcsán: Wu, D. (2018); Nadarevic, D., Macanovic, N. (2023)

mérhető és a falszínezéssel összefüggésbe hozható – pszichológiai folyamatok vizsgálata történjen meg: így a fogvatartottak esetében a büntetés-végrehajtási környezetben kiemelten fontos és a biztonsághoz is kapcsolódó érzelmi állapotok (pl. düh, feszültség, lehangoltság, élenkség, barátságosság), valamint a figyelmi folyamatok, a személyi állomány esetében pedig ezeken túl a kiegész és a munkakörnyezettel való elégedettség vizsgálata került kiválasztásra. A lehetséges összefüggések feltárásához – intézménylátogatások és a BvOP szakembereivel való egyeztetés után – olyan egészségügyi célra felhasznált helyiségek kerültek a vizsgálatba, amelyekben a fogvatartottak a személyi állománnyal együtt huzamosabb ideig tartózkodnak valamilyen terápiás beavatkozás céljából, valamint a helyiségekről készült fotók perspektíváját környezetpszichológiai-építészeti szakmai szempontok szerint is meghatároztuk. A szakmai indokok alapján kiválasztott büntetés-végrehajtási helyiségek fotóját eredeti és színdinamikai alapon digitálisan manipulált falszínű állapotukban mutatjuk be a vizsgálat résztvevőinek, a színek és a pszichológiai folyamatok összefüggéseinek mérését összekapcsolva a falszínpreferenciát a szakirodalom szerint⁵ befolyásolni képes általános színpreferencia feltárásával. A kutatási dizájn úgy került kialakításra, hogy a kutatássorozat esetleges jövőbeni lépéseiben viszonylag könnyen érvényesíthető legyen egyéb, tehát nem csupán egészségügyi vagy foglalkoztató helyiségek (hanem pl. zárkák) esetében, illetve mind a személyi állomány (pl. jogviszony szerinti), mind a fogvatartottak (pl. biztonsági kockázat vagy rezsím szerinti) alcsoportjainak vizsgálatához is illeszkedjen.

1. ábra: Illusztráció a kutatás során használt képanyagból

5 Pl. Costa, M. és mtsai (2018)

A kutatássorozat első szakasza

A kutatássorozat első, feltáró (pilot) szakasza – az ELTE EKTI kutatóinak májusi intézménybejárását is tartalmazó kutatástervezési fázist követően – a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ új, berettyóújfalui épületében zajlott le 2021 szeptembere és 2022 májusa között. A pilot vizsgálati szakasz kutatási dizájnját meghatározta, hogy az épület akkor nemrégiben készült el (ami ideális nullapontot jelentett a hatásmérésekhez), továbbá már magába foglalt színezett falú helyiségeket. A vizsgálati szakasz három lépésből állt: míg az elsőben és a harmadikban személyi állományi tagok, illetve fogvatartottak is részt vettek, a válaszadás pedig személyes jelenlétet igényelt – az adatfelvétel standard voltát garantáló és az adatokat online rögzítő vizsgálatvezető pszichológus (az adatfelvételt a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ pszichológusai végezték) vezetésével –, addig a második lépésben csak a személyi állomány tagjait kérték fel válaszadásra, online módon.

Az első kutatási lépés célja az általános színpreferencia és falszínpreferencia feltárása volt nyomtatott ingeranyag (a színek lapjai és a kiválasztott helyiségek képei) segítségével, kiegészítve a színválasztáson alapuló személyiségteszt kitöltésével. E kutatási lépés legfontosabb eredményei:

1. az általános színpreferencia vizsgálatában a leginkább tetsző, azaz elsőként választott szín a legtöbb esetben a kék volt, a második legtöbb esetben pedig a fehér (az ember-környezet tranzakció folyamatainak jellemzői alapján felmerülhet a kérdés, mennyiben van ez utóbbiban szerepe a kórházi környezetben végzett munkának);
2. az általános színpreferencia vizsgálatában kapott erős kékpreferencia a falszínek esetében nem érvényesült: a megítélt helyiségeknél a legjobban tetsző és a második leginkább preferált falszín vagy az eredeti sárgás szín vagy a fehér volt;
3. a gyógyászati célú helyiségekben a fehér, a nem gyógyászati célúakban pedig az eredeti sárgás volt a leginkább tetszőként legtöbbször választott falszín.

A második lépés a személyi állomány munkahelyi környezettel való elégedettségének és a kiegészének mértéke, valamint a színezett falú helyiségekben töltött idő összefüggésének feltárását célozta egy online is kitölthető kérdőív kétszeri – nem sokkal a kórház megnyitása után és 3-4 héttel az első kitöltést követően történő – felvétele révén. Minthogy a börtönkórház a kutatás ideje előtt és alatt kezdte meg működését, az ezzel járó és a mindennapos feladatok ellátása mellett nehéz volt megfelelő kapacitást és időkeretet találni a kutatási lépés ütemszerű lefolytatásához. Az eredmények szerint a munkahelyi kiégés és a munkahelyi környezettel való elégedettség észlelt mértékének első és a második tesztfelvétel közötti különbségében nem mutatkozott eltérés a színes szobá(k)ban (is) dolgozó és nem dolgozó munkatársak között, ugyanakkor – tekintettel

a terepen zajló adatfelvétel nehézségeire – a jelen szakaszban nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy valóban nem létezik összefüggés, vagy a kérdőívfelvétel tervezett ütemezésének zavarai állnak-e az eredmények mögött. A két kitöltés között eltelt ideális időtartam szerinti elemzések alapján ami mindenképp elmondható: találhatók arra utaló jelek, hogy összefüggés mutatkozik a színezett szobában történő munkavégzés és a kiegészítő csekélyebb, illetve a munkahelyi környezettel való elégedettség magasabb volta között – ez azonban mindenképpen megerősítést igényel. Erre vonatkozóan erősebb eredményeket hozhatnak a jelenleg folyó további kutatások.

A harmadik lépés a különböző falszínek és a vizsgált pszichológiai folyamatok összefüggésének feltárását célozta. Ehhez az érzelmi állapotok és a figyelemlépcső hatás kapcsolatát mértük ugyanolyan funkciójú fehér és színezett falú szobában. A résztvevők fele a fehér, másik fele a színezett falú szobában vett részt a vizsgálatban. Az eredmények azt mutatják, hogy az érzelmi állapotok vonatkozásában nem mutatkozott különbség a fehér és a színezett szobában részt vevők között, az észlelt figyelemlépcső hatást tekintve azonban igen: a színezett falú helyiségekben a résztvevők beszámolóik szerint a figyelemlépcső folyamatok jobbak voltak, és ez az összefüggés még erősebb volt a fogvatartottak esetében. Az észlelt figyelemlépcső hatás általánosnak tekinthető: nem függött össze nemmel, életkorral és (fal)színpreferenciával sem. Az eredmények a további vizsgálatokkal ez esetben is megerősítésre várnak.

A kutatássorozat második szakasza

Mint ahogy a fentiekben bemutatott feltáró kutatási szakaszban – az említett nehézségek ellenére is – érdekes és előremutató, de sok esetben megerősítést igénylő eredmények születtek, 2022 második felében a kutatássorozat újabb, immáron második szakaszának tervezése kezdődött és zajlott le, amely szakasz egyszerre nyújtja a pilot eredmények megerősítésének, árnyalásának, illetve az eltérő kutatási beállítások révén újabb érvényes összefüggések feltárásának lehetőségét. A kutatássorozat 2023-ban megvalósításra kerülő második szakasza három alprojektből tevődik össze.

Az első alprojekt lefolytatására ismét a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központban kerül sor, és lényegében az ott végzett, fent részletezett pilot kutatás megismétlését jelenti úgy, hogy az annak helyszíni lefolytatásáért felelős szakemberek különösen ügyelnek a kutatási ütemezés és beállítások szigorú betartására. Így ezen alprojekt elvégzése lehetőséget ad arra, hogy a pilot kutatásban kapott eredményeket árnyaljuk, és érvényesebb következtetéseket lehessen megállapítani a színezett falú szobák, illetve az azokban eltöltött idő kiegészítő, munkahelyi elégedettséggel, érzelmi állapotokkal és az észlelt figyelem-újraépítő/pihentető hatással való kapcsolatára vonatkozóan. Az első alprojektben e sorok írásakor az adatfelvétel már lezárult, az adatok értékelése folyamatban van.

A második alprojekt a Tököli Országos Bv. Intézetben és a Pálhalmai Országos Bv. Intézetben zajlik 2023 áprilisától. Ezen intézetek egyes helyiségeiben a tervek között szerepel festési munkálatok elvégzése, így ez az alprojekt a festéssel egy időben tud megvalósulni, ideális módszertani alapokat, a hatásmérés érvényességét nagyobb mértékben biztosító „előtte-utána” dizájnt (a beavatkozás előtti és utáni mérés lehetőségét) nyújtva a színezés és a fent is említett pszichológiai folyamatok összefüggéseinek vizsgálatához mind a személyi állomány tagjai, mind a fogvatartottak körében. Az alprojekt megalapozó fázisában megtörtént az érintett intézetek kutatói bejárása (2023 januárjában), valamint lezajlott az alprojektben ingeranyagként, digitálisan módosított formában felhasznált és a személyes jelenléttel zajló lépések helyszínéként szolgáló, a felújítási munkákba bevont helyiségek szakmai alapon történő kiválasztása. Az első lépésben általános színpreferencia- és falszínpreferencia-vizsgálat zajlik, a második és harmadik lépésben pedig az érzelmi állapotok és az észlelt figyelem-újraépítő/pihentető hatás mérése történik ugyanabban a helyiségben, ám a második lépésben még a felújítás előtt, az eredeti falszínnel, míg a harmadik lépésben már a felújítás után színezett fallal. Ez az alprojekt lényegében az első alprojekt vizsgálatának kiterjesztését, illetve részbeni megismétlését jelenti azzal a lényeges előnnyel, hogy itt a vizsgált pszichológiai folyamatok tényleges beavatkozás előtti és utáni méréseiből származó adatok vethetők össze, ami módszertani és alkalmazhatósági értelemben még erősebb eredményeket jelent.

A harmadik alprojekt egy minden agglomerációra kiterjesztett online vizsgálatot jelent. Ebben az alprojektben már megtörtént a vizsgálatba kerülő helyiség kiválasztása az agglomerációs vezetők javaslata alapján. Az online kérdőív keretében általános színpreferencia- és falszínpreferencia-vizsgálat, illetve – az eredeti állapotot és egy digitálisan színezett falú verziót mutató kép segítségével elképzelt környezetben – az aktuális érzelmi állapotok és az észlelt figyelem-újraépítő/pihentető hatás mérése történik 2023 áprilisától. Ezen alprojekt előnye, hogy egy lépésben zajlik, nem szükséges hozzá nyomtatott ingeranyag, és ami a legfontosabb: viszonylag kis befektetéssel nagy létszámú minta érhető el. Ezek az előnyök hatékonyan érvényesítik az online vizsgálatot a valós környezetekben zajló kutatások mellett, egy teljes kép kirajzolása érdekében.

A kutatássorozat tervezését, kivitelezésének szakmai irányítását és eredményeinek elemzését az ELTE EKTI kutatásban részt vevő szakemberei végzik. Az adatfelvételen valamennyi – bv. intézetben szolgáltatást teljesítő – pszichológus részt vett, a kutatássorozat koordinációját a BvOP Egészségügyi Főosztály vonatkozásában Szucsáki Melinda bv. őrnagy, a BvOP Hivatal Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály részéről pedig Várkonyi Zsolt Kristóf látja el.

Felhasznált irodalom

- Costa, M. – Frumento, S. – Nese, M. – Predieri, I. (2018): Interior color and psychological functioning in a university residence hall. *Frontiers in Psychology*, 9, 1580.
- Dúll A. (2009): A környezetpszichológia alapkérdései: helyek, tárgyak, viselkedés. Budapest, L'Harmattan Kiadó
- Dúll A. (2022): A környezetpszichológiától az ember-környezet tranzakció tudományig – áttekintés az elmúlt (majdnem) 30 évről. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 76(3-4), p. 727-745.
- Dyer, W. – Cassidy, K. – Ridley, L. – Biddle, P. – McClelland, N. – Brandon, T. (2021): The development of a prison mental health unit in England: understanding realist context(s). *International Journal of Forensic Mental Health*, 20(2), p. 101-117.
- Engstrom, K. V. – Van Ginneken, E. F. (2022): Ethical Prison Architecture: A Systematic Literature Review of Prison Design Features Related to Wellbeing. *Space and Culture*, 25(3), p. 479-503.
- Haney, C. (2012): Prison effects in the era of mass incarceration. *The Prison Journal*, 0032885512448604.
- Nadarevic, D. – Macanovic, N. (2023): Communication, Communication and Resocialisation Dimensions of Colours in Prison, *Media Dialogues / Medijski dijalozi*, Vol. 16, No. 1, p. 25-38.
- Nemcsics A. (2004): Színdinamika - Színes környezet tervezése. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Wu, D. (2018): Harmonious coexistence: Multi-values of prison environment color design to prisoners' psychological treatment. In 3rd International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Humanities (ICCESSH 2018) (p. 562-567), Atlantis Press

